

5.12.2011
David Appleby, MSc CCAB

Eläinten käyttäytymistä koskevat artikkelit:

Uusi näkökulma johtajuuteen

Viime aikoina televisiossa on näytetty ohjelmia, joissa meitä kehoitetaan hallitsemaan koiriamme ja omaksumaan laumanjohtajan rooli. Nyt onkin otollinen aika pohtia aihetta syvällisemmin lemmikkieläimen omistamisen ihanteiden kannalta sen sijaan, että ottaisimme vääräksi lähtökohdaksemme ajatuksen paluusta kesyttämättömään luontoon ja laumayhteisöihin. Ikävä kyllä ihmiset vaikuttavat olevan taipuvaisia pyrkimään lauman johtajiksi. Omistajat eivät tämän vuoksi ehkä huomaa, miten heidän suhteensa luottavaiseen toveriin ja seuralaiseen voi kärsiä. He eivät myöskään välttämättä ole tietoisia siitä, miten koulutuksen teho voi heikentyä ja mitä turhaa stressiä voi aiheutua, jos he keskittyvät johtajuuteen todellisten ongelmien sijaan.

Johtajuusongelmat ovat nykyisin yleinen diagnoosi monenlaisille vaikeuksille koiran ja omistajan välisessä suhteessa, vaikka todelliset syyt saattavat olla aivan toisaalla. Seuraavassa mainitaan joitain esimerkkejä:

- Jos koira ei tottele omistajaa, tätä ei tulisi leimata johtajuusongelmaksi, sillä syynä voi pikemminkin olla riittämätön tai puutteellinen koulutus.
- Johtajuusongelmiin ei tulisi vedota, jos koira on puolustuskannalla pelätessään omistajan aikeita. Näin käy usein, kun omistaja käyttää ”rangaistuksia” estääkseen ei-toivotun käytöksen.
- Johtajuusongelmista ei myöskään tulisi puhua, kun todellinen ongelma on se, että koira on riippuvainen omistajastaan ja tämän huomiosta. Koira oppii usein ei-toivottuja käytöstapoja kiinnittääkseen tai säilyttääkseen omistajansa huomion. Kun ei-toivottua käytöstä pyritään estämään osoittamalla johtajuutta ankarin keinoin, koira voi stressaantua ja sen mieliala voi riippua entistä enemmän omistajan huomiosta. Tällöin ei-toivottu käytös lisääntyy, kun koira pyrkii saamaan huomiota.
- Johtajuusongelma on myös turha ja usein jopa haitallinen diagnoosi, kun ei-toivottu käytös johtuu todellisuudessa pelosta ja puolustautumisesta vieraita koiria ja ihmisiä kohtaan.

Johtajuuteen perustuvien koulutusmenetelmien pahimmat puutteet:

- Koulutuksesta ei yleensä ole apua, koska se perustuu väärään diagnoosiin.
- Koulutuksessa noudatetaan yleensä tiettyjä sääntöjä, jotka eivät toimi jokaisen koiran kohdalla.
- Jos tavanomaisia laumanjohtajuutta vahvistavia sääntöjä ei noudateta, seurauksena ei välttämättä ole ongelmakäyttäytymistä.
- Kun sääntöjä noudatetaan, ”parempi” käytös johtuu usein siitä, että koira masentuu ja vetäytyy, mikä ei ole hyväksi lemmikin ja omistajan väliselle suhteelle.
- Johtajuuskoulutusmenetelmät voivat vaikuttaa haitallisesti koiran ja omistajan väliseen suhteeseen, minkä vuoksi monet omistajat eivät halua jatkaa menetelmien käyttöä.
- Selättäminen, sormella tökkiminen, jalalla napauttaminen ja hihnasta nykäiseminen ovat fyysisistä pahoinpitelyä, jolla voi olla monia kielteisiä vaikutuksia:
  - * Koira saattaa käyttäytyä puolustautuvasti menetelmien käyttäjää kohtaan joko tapahtumahetkellä tai tilanteissa, joissa se odottaa samaa kokemusta.
  - * Koira saattaa tuntea yleistä ahdistusta ohjaajaa kohtaan ja vältellä häntä.

- * Koira saattaa olla tavallista kiihtyneempi ja herkempi reagoimaan.
  - * Koiran kiihtymys saattaa vaihtua esimerkiksi toiselle koiralle haukkumisesta aggressioksi menetelmää käyttävää ihmistä tai muuta kohdetta kohtaan, koska menetelmät lisäävät koiran kiihtymystä ja joissain tapauksissa myös turhautumista.
  - * Koiran ja omistajan välinen suhde saattaa katketa, joskus pysyvästikin.
- Jos omistaja pyrkii keskeyttämään ei-toivotun käytöksen esimerkiksi ravistelemalla tai heittelemällä äänekkäitä pulloja, tölkkejä tai ketjuja, hän ottaa edellä mainittujen riskien lisäksi sen riskin, että hänen koiransa alkaa pelätä ääniä muissakin tilanteissa. Jos käytöksen syynä on pelko, nämä menetelmät vain lisäävät sitä. Samoin jos ei-toivottu käytös johtuu turhautumisesta, sekä turhautuminen että ei-toivottu käytös todennäköisesti lisääntyvät.

Kun omistaja aiheuttaa koirassaan ahdistusta, koira saattaa valitettavasti vaikuttaa tavallista kiintyneemmältä omistajaansa, koska se on levoton ja pyrkii tyynttelemään tätä. Asiantunteva tarkkailija tunnistaa kuitenkin tällaisen koiran varsin helposti. Koiran tunteiden selvittämiseksi onkin tärkeää, ettemme ainoastaan tarkkaile, mitä koiramme tekee vuorovaikutuksessa kanssamme, vaan että seuraamme myös, miten se reagoi.

Jokainen meistä tuntee varmaan sellaisia sääntöjä kuin ”syö ennen koiraasi”, ”kulje ovesta sisään ennen koiraasi” ja ”anna koirallesi huomiota sinun ehdoillasi, ei sen ehdoilla”. Nämä säännöt perustuvat ajatukseen, että elämme koiriemme kanssa laumayhteisössä, jonka johtaja meidän tulee olla. Säännöt eivät ole virheellisiä, mutta ne eivät myöskään ole oikein syistä, jotka tavallisesti mainitaan selityksiksi.

Kun koira huomaa, ettei se saa aina tahtoaan läpi, se oppii, ettei sillä ole määräysvaltaa. Kun tilanne toistuu, koira ei enää odota saavansa automaattisesti, mitä haluaa. Jos koiran odotukset ovat vähäisemmät, se ei todennäköisesti ole niin turhautunut tai vihainen, kun ei saa tahtoaan läpi. Kun omistaja esimerkiksi menee ensin ovesta sisään (kuten edellä mainitussa säännössä neuvotaan), hän haluaa osoittaa määräysvaltaansa, mikä vähentää koiran odotuksia siitä, että se saa aina, mitä haluaa. Jos omistaja soveltaa menetelmää tarpeeksi monissa tilanteissa, koira pystyy yleensä hillitsemään itsensä paremmin eikä todennäköisesti yritä käyttää voimaa tai jätä omistajan signaaleja huomioimatta, kun se haluaa saada jotain tai ei halua tehdä jotain.

Teoriat, joissa määräysvallan osoittamista perustellaan johtajuuden saavuttamisella, pohjautuvat luontoelokuvien kuvastoon, jossa esiintyy ”hallitsevasti” ja ”alistuvasti” käyttäytyviä susia. ”Alistuvilla” susilla ei ole määräysvaltaa, ja ne käyttäytyvät hillitysti. Koiran ja ihmisen välisessä suhteessa voidaan kuitenkin käyttäytyä järkevämmiin. Meidän ei tarvitse kilpailla keskenämme ja vaarantaa omistajan ja koiran välistä toveruutta tai toiminnallista suhdetta.

Tavoitteenamme on, että koirasi pystyy käsittelemään turhautumistaan ja että sen käytös ilmaisee sopivasti itsehillintää, mikä vähentää vihaisen ja aggressiivisen käytöksen todennäköisyyttä. Haluamme myös, että toiveisiisi ja niitä ilmaiseviin signaaleihisi vastataan oikein. Eräs ratkaisu on se, että käytät perinteisiä koulutusmenetelmiä opettaaksesi koirasi reagoimaan signaaleihisi. Käytetään taas oviesimerkkiä:

Koirasi saapuu ovelle, josta se haluaa kulkea. Annat sille merkin istua. Kyseessä on oltava ovi, josta koirasi haluaa kulkea, tai muuten harjoitus on merkityksetön. Kun koirasi istuu, voit vapauttaa sen sanomalla ”hyvä, poika/tyttö”, minkä jälkeen koirasi voi kulkea ovesta, kun sinä pidät sitä auki. Koirasi oppii, mitä haluat sen tekevän, riippumatta siitä, kumpi teistä kulkee ovesta ensin. Jos koirasi lähtee liikkeelle liian pian, voit antaa sille signaalin istua uudelleen. Harjoitus päättyy, kun koirasi odottaa, kunnes sanot ”hyvä” tai annat minkä tahansa muun signaalin, jolla osoitat, että koirasi voi kulkea ovesta. Jos koirasi on huomionkipeä, se saattaa kuitenkin oppia, että mitä kauemmin se viivyttelee ennen istuutumista tai mitä enemmän se liikkuu ennen signaaliasi, sitä enemmän huomiota se saa. Sekä näistä syistä että

opettaaksesi koiraasi käsittelemään turhautumistaan, on parempi, että kehität sen itsehillintää etkä keskity vain tottelevaisuuteen.

Käytetään jälleen oviesimerkkiä. Kun tulette ovelle, voit taas antaa istumissignaalin, mutta tällä kertaa älä toista sitä. Käytännössä sinun ei tarvitse antaa mitään sanallista signaalia, koska koirasi oppii, että signaali on se, että pitelet ovenkahvaa muttet avaa ovea. Sitten vain pidät ovenkahvasta kiinni, kunnes koirasi istuu. Koirasi istuu lopulta, vaikkei antaisikaan signaalia, koska se haluaa kulkea ovesta ja kokeilee siksi erilaisia vaihtoehtoja. Kun koirasi istuu, ala avata ovea, mutta jos koirasi liikahaa, sulje ovi jälleen. Kun koirasi istuu, ala avata ovea, ja niin edelleen. Lopulta koirasi ymmärtää, että ovi aukeaa ja pysyy auki, jos se istuu, kunnes sanot "hyvä". Muuta palkintoa ei tarvita, koska palkinto on se, että koirasi saa haluamansa.

Jos sovellat tätä lähestymistapaa kaikkeen, mitä koirasi haluaa, ja käytät palkitsemiseen perustuvaa koulutusta kaikkeen, mitä koirasi ei halua tehdä, kukaan tuskin pohtii, onko sinun ja koirasi suhteessa johtajuusongelmia.

Ota tunteet huomioon

Koiran käytöstä, luonnetta tai temperamenttia kuvataan usein sellaisilla ilmauksilla kuin "hallitseva temperamentti", mutta tällaiset ilmaukset lokeroivat koirat liian kapeasti. Se ei ole viisasta, koska kokemus kertoo, että käyttäytyminen on monimutkaista ja ettei mikään nimitys voi kuvata tarkasti, mitä me tunnemme kaikissa arkielämämme tilanteissa. Miksi siis kuvaisimme koiramme persoonallisuutta yhdellä käsitteellä?

Tärkeintä on pohtia, mitä koira tuntee kussakin tilanteessa, ja käyttää ilmauksia, jotka kuvaavat oletettua tunnetta eivätkä luokittele sitä tietynlaiseksi. Tämä saattaa vaikuttaa monimutkaiselta, mutta on käytännössä helppoa.

Esimerkiksi sen sijaan, että kutsumme koira hallitsevaksi luonteeksi, on parempi sanoa, että se **ei hillitse** itseään joissain tilanteissa. Vastaavasti sen sijaan, että kutsumme koira alistuvaksi, voimme sanoa, että se **hillitsee** itsensä joissain tilanteissa. Emme tietenkään voi tietää, mitä koira todellisuudessa tuntee, mutta kehonkieli antaa meille vihjeitä siitä, koska se ilmaisee koiran tunnetilaa.

Kehonkieli on kuin ikkuna, jonka läpi voimme tarkastella koiran tuntemuksia. Se, mitä yleensä kutsutaan alistuneeksi kehonkieleksi, on kehittynyt kokemusten kautta koirien jouduttua epämiellyttäviin tilanteisiin, joissa ei ole ollut paikalla muita ihmisiä tai eläimiä. Tietysti kun paikalla on muita koiria, kehon asento viestii niille jotain, koska ne ovat oppineet, mitä tietyllä tavalla käyttäytyvä koira todennäköisesti tekee seuraavaksi.

Sekä koirien että ihmisten tuntemukset perustuvat samoihin sisäisiin kemiallisiin prosesseihin, mutta koirat eivät osaa nimetä niitä. Koira voi esimerkiksi olla mustasukkainen, kun sen omistaja antaa kotonaan huomiota toiselle koiralle tai hellii toista perheenjäsentä. Koira saattaa tulla väliin ikään kuin se kilpailisi saadakseen osan huomiosta. Se, miten kovasti se yrittää, riippuu yhtäältä siitä, kuinka hyvin se hillitsee itsensä, ja toisaalta siitä, kuinka paljon huomiota se tarvitsee. Pahimmassa tapauksessa koira saattaa käyttäytyä jopa aggressiivisesti, jos se on (ihmisenäkökulmasta tarkasteltuna) mustasukkainen tai turhautunut ja sillä on heikko itsehillintä. Jos koira vastaavasti hillitsee itsensä hyvin, se saattaa vaikuttaa masentuneelta ja vetäytyneeltä.

Ovatko nämä ajatukset ristiriidassa luontoelokuvien kanssa, joiden kuvauksia hallitsevasta ja alistuvasta käytöksestä käytetään perustelemaan johtajuusteorioita? Eivät, sillä elokuvien eläimet kokevat samat tunneprosessit. Elokuvasa saattaa esiintyä esimerkiksi susi, joka odottaa saavansa herkkupalan. Jos toinen susi estää sitä saamasta herkkupalaa, se saattaa turhautua, suuttua tai masentua. Tunteiden voimakkuus riippuu osaksi sen aiemmista kokemuksista ja odotuksista.

Meidän on pidettävä mielessä, että koira ei ole susi, vaikka molemmat kuuluvatkin samaan koira-eläinten heimoon. Koira on kehittynyt ihmisen seuralaiseksi parantaakseen

elinmahdollisuuksiaan. Koiralle on kehittynyt tiettyjä lapsenomaisia piirteitä ja käytösmalleja, jotka ovat kaukana sen villien serkkujen käyttäytymisestä. Meidän vastuullamme on tunnistaa koiriemme monimutkaiset tunnetilat, toimia vuorovaikutuksessa niiden kanssa ja kouluttaa niitä siten, että suhteen molemmat osapuolet voivat hyvin.

Lisätietoja ja lähteet (englanniksi): [Welfare in Dog Training](#)